

Toni Bergman

[povijest/klasična filologija]

Povodom 100. obljetnice rođenja Arnalda Dantea Momigliana

Sl. 1: Arnaldo Dante Momigliano
(1908.-1987.)

Prošle je godine bila stota godišnjica rođenja jednog od najznačajnijih istraživača stare povijesti – Arnalda Dantea Momigliana. Talijansko-engleski povjesničar židovskog podrijetla svojim je djelima doprinio boljem razumijevanju antike i brojnih aspekata povijesne znanosti. Prije svega, ovdje mislim na njegov teorijski rad o povijesnoj znanosti, kojim je utro put novim stavovima i mišljenjima o razvoju ljudskoga društva i djelatnosti tijekom povijesti.

Arnaldo Dante Momigliano, koji potječe iz jedne poznate židovske obitelji intelektualaca, rođen je 5. rujna 1908. u mjestu Caraglio u pokrajini Cuneo.¹ Studij stare povijesti apsolvirao je na Sveučilištu u Torinu, kod Gaetana De Sanctisa i završio disertacijom o Tukididu. Godine 1932. primio je poziv Sveučilišta u Rimu, gdje je predavao grčku povijest. Četiri godine kasnije vratio se u Torino, da bi preuzeo De Sanctisovu katedru. U svakom slučaju, u Torinu je ostao samo dvije godine, budući da je na temelju Mussolinijevih rasnih zakona, kao potomak židovske obitelji, bio otpušten sa sveučilišta. Odlučujuće poticaje dobio je od Benedetta Crocea, koji je s njim bio u bliskom kontaktu. Godine 1938. je s obitelji odselio u Englesku i nastanio se u Oxfordu. Time je izbjegao

smrt i dugo nije imao stalno zaposlenje. Tek je 1947. dobio lektorat na Sveučilištu u Bristolu, da bi 1951. godine prešao na Katedru za staru povijest Sveučilišta u Londonu. To profesorsko zvanje držao je sve do umirovljenja 1975. godine. U razdoblju od 1945. do 1964. godine istovremeno je bio zaposlen kao redovni profesor rimske povijesti na Sveučilištu u Torinu i u Općoj višoj školi u Pisi. Postaje članom talijanske Nacionalne sveučilišne akademije 1961. godine. Od 1975. bio je vanjski suradnik Sveučilišta u Chicagu. Bio je počašćen mnogim međunarodnim nagradama, među kojima se svakako ističu titula viteza Reda Britanskog Carstva te priznanje 16 počasnih diploma.² Momigliano je svojim golemim opusom doprinio razvoju povijesne znanosti te je 1960. godine primio nagradu Feltrinelli Nacionalne sveučilišne akademije za područje povijesne znanosti.³ Umro je 1. rujna 1987. u Londonu.⁴

Na području stare povijesti je Momigliano već 1932. postigao uspjeh djelom o caru Klaudiju, koje je bilo zamijećeno i izvan Italije.⁵ No, nije se bavio samo rimskom i grčkom poviješću, već i biblijskom. Tako je 1931. napisao *Povijest Makabejaca*, a 1934. je uslijedilo djelo o Filipu II. Makedonskom. Osim toga izdao je jako važne publikacije o ranoj povijesti Rima, kao i povijesno-religijske rasprave o židovstvu, kršćanstvu, antičkim kultovima. U kasnijim se godinama života, generalno gledano, više posvetio kulturno-povijesnim i idejno-povijesnim temama. Istraživao je brojne aspekte života u Grčkoj i Rimu u arhajskom razdoblju.⁶ Za sva svoja djela, više od tisuću naslova, temeljito je proučavao izvore. Uzimao je u obzir i povijesno-kulturni kontekst, u kojem su izvori nastali.

Osim staroj povijesti, u posebnoj mjeri, Momigliano se posvetio teorijskim pitanjima povijesne znanosti. Netko kao historičar, po njegovom mišljenju, mora uvijek biti svjestan činjenice da u vlastitom tumačenju historijskih izvora i događaja mora uzeti u obzir i duži slijed tradicije. Tu je prije svega potrebno i vlastito preispitivanje uz pomoć kojega bi se istražilo nešto što se zbililo u prošlosti. Treba dosljedno provjeravati nije li to istraživačko pitanje već bilo postavljeno. To ne mora obavezno značiti da se od njega treba odustati. Treba drugačije naznačiti idejno-povijesni okvir dosadašnjega istraživanja: u recentnim uvjetima može se doći do drugačijih rezultata. Dođe li povjesničar do rezultata suprotnoga onome što se očekivalo, mora biti spreman svoju vlastitu povijesnu analizu dati na raspolaganje u budućnosti novoj analizi, da bi se taj aspekt tumačenja ponovno mogao uzeti u razmatranje. Na konzekventan način za Momigliana se gube granice između povijesti, pisanja o povijesti i znanstvenog suočavanja s povijesnim temama. Argument historijske distance, koji je bio uveden u 18. i 19. st. u istraživanje povijesti, za Momigliana igra podređenu ulogu, budući da on preko niza tumačenja, koja vode u povijesno događanje, stvara kontinuitet između prošlosti i sadašnjosti. Prošlost na taj način može biti održana na životu.⁷

Povijesna događanja sama po sebi uvijek su u vezi s duhovno-kulturnim razvojem tog vremena, pri čemu za Momigliana jedno na drugo uvijek uzajamno utječe. To pak po Momiglianu daje mogućnost grupi, ali i pojedincu da pod određenim uvjetima stvaralački utječe na povijesni razvoj. I obratno, na individualno mišljenje može se preko povijesnih događanja utjecati ili ga se može opet formirati. Momigliano se ovdje ponovno pokazuje kao znanstvenik, koji voli dijalektiku i aktivno reagira na povijesne sadržaje kojima se bavi. S pogledom na povijest kao

znanost, njemu je važno shvatiti pod kojim uvjetima je nastao neki povijesni izvor, u kojoj funkciji je djelovao npr. autor nekog povijesnog teksta ili na koga se tekst odnosio, pri čemu shvaćanje tog teksta ne mora biti u namjeri autora teksta. A svega toga se Momigliano pridržavao i bilo mu je važno da prodre do zbiljnosti onoga što se događalo. Dijalektika mu pri tome služi kao sredstvo kojim se događanje koje proučava može jasnije definirati – bez pretenzije da rezultat bude vječan.

Od tada se Momigliano branio od retoriziranja povijesti, koje je stavljalo formu ispred sadržaja. U pojedinačnim slučajevima ili za određene dijelove teksta je to bilo i opravdano, ali ne može se čitavu prošlost rekonstruirati uz pomoć retorike, budući da takvom postupku nedostaje podloga. Osim toga, povijest se na taj način osuđuje na proizvoljnost, i svatko, svejedno je li to historičar, govornik, političar ili novinar, može sebi pod takvim uvjetima urediti vlastitu povijest. Momiglianova procjena aktualne situacije u njegovo vrijeme je bila negativna. Smatrao je da klasično obrazovanje pomalo nestaje, a time i znanje o pravome smislu povijesti. Prema Momiglianovom mišljenju, posljedica toga bit će nestanak povijesne znanosti s njezinim metodama i njezina zamjena retorikom, koja donosi samo onakve historijske sadržaje, koji su prihvatljivi vladajućim političkim krugovima. Moderna povijesna znanost tome daje svoj prilog podređujući se sve više retorici i time uvijek ponovno potvrđuje Momiglianove bojazni.⁸

Osebujan povjesničarski rad Arnalda Momigliana obuhvaća sistematičan prikaz cjelokupne ljudske djelatnosti i načina življenja od arhajskoga razdoblja pa sve do kasne antike, što još jednom potvrđuje svestranost i profesionalnost ovog veoma značajnog povjesničara stare povijesti.

MOMIGLIANOVA DJELA – IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE

Prime linee di storia della tradizione maccabaica. Roma, 1931.

L'opera dell'imperatore Claudio. Firenze, 1932. (englesko izdanje: *Claudius the Emperor and his Achievement.* Oxford, 1934.)

Filippo il Macedone. Firenze, 1934.

La storiografia sull'impero romano. Roma, 1936.

The Conflict Between Paganism and Christianity in the Fourth Century. 1963.

Studies in Historiography. London, 1966.

The Development of Greek Biography: Four Lectures. Cambridge (Mass.), 1971; revised and expanded, London, 1993.

Alien Wisdom: The Limits of Hellenization. 1976.

Essays in Ancient and Modern Historiography. Oxford, 1977.

Hochkulturen im Hellenismus. Die Begegnung der Griechen mit den Kelten, Juden, Römern und Persern. München, 1979.

Sagesses barbares. Les limites de l'hellénisation. Paris, 1979.

La storiografia greca. Torino, 1982.

How to Reconcile Greeks and Trojans? 1983.

Problèmes d'historiographie ancienne et moderne. Paris, 1983.

Tra Storia e Storicismo. Pisa, 1985.

On Pagans, Jews and Christians. 1987.

The Classical Foundations of Modern Historiography. 1991.

Les fondations du savoir historique. Paris, 1992.

Ausgewählte Werke zur Geschichte und Geschichtsschreibung. Band 1: *Die Alte Welt.* Hrg. v. W. NIPPBL. Band 2: *Spätantike bis Spätaufklärung.* Hrg. v. A. GRAFTON. Stuttgart, 1998 u. 1999.

„Geschichte im Zeitalter der Ideologien,“ in: AA. VV., *Wie Geschichte geschrieben wird.* Berlin, 1998, S. 30-45

Die moderne Geschichtsschreibung der Alten Welt. Hrg. v. G.W. MOST. Stuttgart, 2000.

LITERATURA

I.

Bosco, Umberto, gl. urednik. *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti 1949 – 1960.* Terza appendice M – Z. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1961.

Christ, Karl. „Essays in Ancient and Modern Historiography.“ (Review essays) *History and Theory XVII* – No. 3 (1978): 327 – 336

Gregory, Tulio, Ignazio Baldelli, gl. urednici. *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti 1979 – 1992.* Quinta appendice IT – O. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1993.

Hoffmann, Lars. *Die bedeutenden Historiker.* Wiesbaden: Marix Verlag – Frankfurter Rundschau, 2008.

II.

Sl. 1 preuzeta je s <<http://warburg.sas.ac.uk/colloquia/Momigliano.html>> (26. 4. 2009.)

BILJEŠKE STR. 324-326

- 1] Angelo Tamborra, „Arnaldo Momigliano,“ u: *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti 1949 – 1960.* Terza appendice M – Z. (Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1961), 152 (dalje: Tamborra, *Arnaldo Momigliano*).
- 2] Vittorio Vidotto, „Arnaldo Momigliano,“ u: *Enciclopedia*

Italiana di scienze, lettere ed arti 1979 – 1992. Quinta appendice IT – O. (Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1993), 533. (dalje: Vidotto, *Arnaldo Momigliano*).

3] Tamborra, *Arnaldo Momigliano*, 152.

4] Vidotto, *Arnaldo Momigliano*, 533.

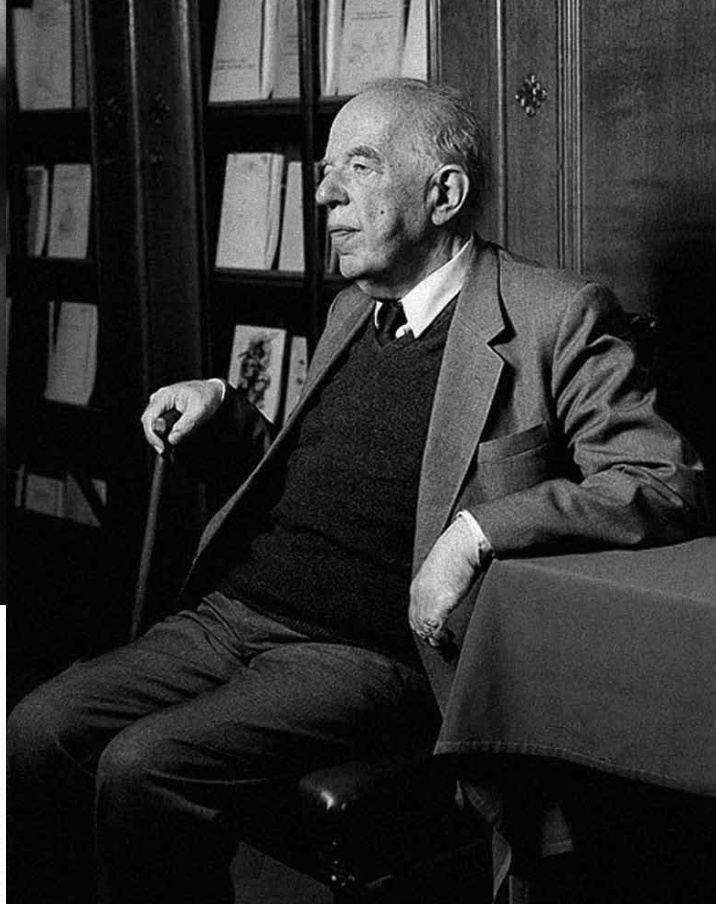
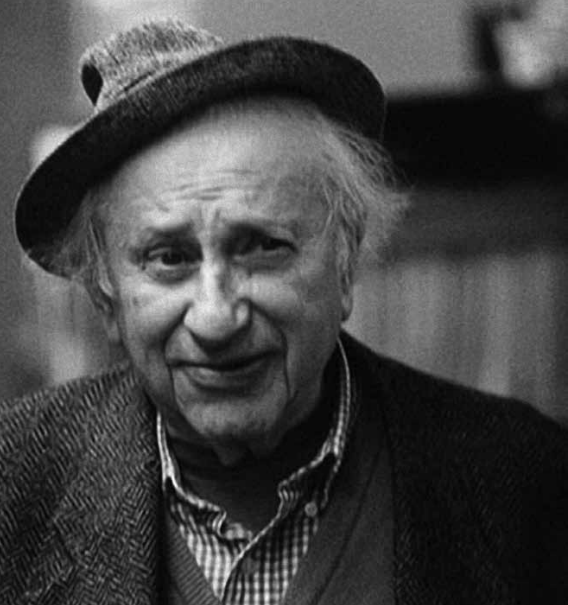
5] Lars Hoffmann, *Die bedeutenden Historiker* (Wiesbaden: Marix

Verlag – Frankfurter Rundschau, 2008), 188.-189. (dalje: Hoffmann, *Die bedeutenden*).

6] Karl Christ, „Essays in Ancient and Modern Historiography,“ (Review essays) *History and Theory XVII* – No. 3 (1978): 327.-336.

7] Hoffmann, *Die bedeutenden*, 189.-190.

8] Ibid., 190.-191.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 6/7 2009.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VI, broj 6/7, 2009.

Glavna i odgovorna urednica

Nikolina Sarić

Uredništvo

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan

Urednik pripravnika

Stefan Treskanica

Redakcija

Tomislav Bradolica, Vanja Dolenc,
Nikolina Sarić, Filip Šimetin Šegvić,
Andreja Talan, Stefan Treskanica

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Jasna Galjer
Tomislav Galović, prof.
dr. sc. Ivo Goldstein
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Petar Korunić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Mirjana Matijević-Sokol
dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus
dr. sc. Drago Roksandić

Lektura i korektura

Vedrana Janković
Marko Pojatina
Zoran Priselac

Dizajn i priprema za tisak

Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevod sažetaka na engleski jezik

Tomislav Brandolica
Marko Lovrić
Marija Marčetić

Prijevod sažetaka na njemački jezik

Azra Plićanić-Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić

Prijevod sažetaka na francuski jezik

doc. dr. sc. Zvezdana
Sikirić-Assouline
Zrinka Miladin

Izdavač

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti

Tisak

Kerschhoffset

Naklada

Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja uredništva
i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno
je uz novčanu potporu Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
Cijena časopisa iznosi 7,00 kn.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb
– Klub studenata povijesti
(za: Redakcija „Pro tempore“),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
nikolina.sar@gmail.com

